

Secció III. Altres disposicions i actes administratius

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

DEPARTAMENT DE CULTURA I PATRIMONI

2654

Acord del Ple d'aprovació de la declaració com a bé d'interès cultural, amb la categoria de lloc d'interès etnològic, a favor del sistema hidràulic de la possessió d'Els Olors, situada al polígon 6, parcel·la 5 del terme municipal d'Artà

El Ple del Consell Insular de Mallorca, en sessió de dia 14 de març de 2024, va adoptar, entre d'altres, el següent acord:

“1.- En data 23/05/2023 la Comissió Insular de Patrimoni Històric de Mallorca va acordar la incoació de l'expedient de declaració de Bé d'Interès Cultural amb la categoria de Lloc d'Interès Etnològic, a favor del Sistema Hidràulic de la possessió d'Els Olors, situada al polígon 6, parcel·la 5 del terme municipal d'Artà, amb la delimitació del Bé i de l'entorn de protecció que figura a l'informe tècnic de dia 15 de maig de 2023, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

Aquest acord fou publicat al BOIB núm. 73, de 03/06/2023 i al BOE núm. 139, de 12/06/2023.

2.- En compliment d'allò que determina l'article 9 punt 3 de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, es va donar audiència als interessats per un termini de quinze dies hàbils.

3.- En compliment d'allò que determina l'article 9 punt 3 de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, es publicà al BOIB núm. 60, de 11/05/2023 l'obertura del tràmit d'informació pública d'un mes.

4.- Tal i com estableix l'article 9.1.a) de la Llei 12/1998 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears, a l'expedient consta informe favorable d'una de les institucions consultives previstes a l'article 96 d'aquesta Llei, en concret, informe de la Universitat de les Illes Balears de 15/11/2022.

Fonaments de dret

Primer.- El sistema hidràulic de la possessió d'Els Olors, al terme municipal d'Artà és un dels sistemes hidràulics més destacats del llevant mallorquí i de tota l'illa. La diversitat dels seus elements integradors i el seu estat de conservació el fan mereixedor de la màxima protecció que atorga la vigent llei de patrimoni històric de les Illes Balears (Llei 12/98 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears).

A tal efecte, l'article 5 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears estableix que *tendran la consideració de béns d'interès cultural els béns mobles i immobles més rellevants del patrimoni històric de les Illes Balears que pel seu valor singular es declari com a tals de forma individualitzada.*

Segon.- L'article 10 de la Llei 12/1998 regula que l'acord de declaració s'haurà d'adoptar pel Ple del Consell de Mallorca.

Tercer.- L'expedient s'ha tramitat d'acord amb els articles 7 i següents de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears.

Quart.- Prèvia proposta favorable de la Ponència Tècnica de Patrimoni Històric, la Comissió Insular de Patrimoni Històric de 27 de febrer de 2024 ha acordat elevar proposta de declaració com a Bé d'Interès Cultural amb la categoria de Lloc d'Interès Etnològic a favor del Sistema Hidràulic de la possessió d'Els Olors, situada al polígon 6, parcel·la 5 del terme municipal d'Artà.

Cinquè.- D'acord amb el Reglament Orgànic del Consell Insular de Mallorca, aprovat pel Ple de dia 12 d'abril de 2018, amb correcció d'errades materials aprovades pel Ple de 12 de juliol de 2018 (BOIB núm. 89, de 19/07/2018).

Atès l'exposat, es formula el següent

Acord

1.- Declarar Bé d'Interès Cultural, amb la categoria de Lloc d'Interès Etnològic, a favor del Sistema Hidràulic de la possessió d'Els Olors, situada al polígon 6, parcel·la 5 del terme municipal d'Artà, amb la delimitació de Bé i de l'entorn de protecció que figura a la documentació adjunta, que figura a l'informe tècnic de dia 25 de gener de 2024, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

II.- Els efectes d'aquest acord són els que genèricament s'estableixen a la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears i la normativa concordant.

III.- Notificar aquesta acord als interessats, a l'Ajuntament d'Artà i al Govern de les Illes Balears.

IV.- Publicar aquest acord al Butlletí Oficial de les Illes Balears i al Butlletí Oficial de Estat i anotar-ho al Registre Insular de Béns d'Interès Cultural de Mallorca i comunicar-ho a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears perquè procedeixi a la seva anotació al Registre de Béns d'Interès Cultural de les Illes Balears i a la vegada comuniqui al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat les inscripcions i anotacions que es realitzin.

Tot això de conformitat amb els articles 7 i següents de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears.

Palma, 19 de març de 2024

La vicepresidenta primera i consellera de Cultura i Patrimoni

Antònia Roca Bellinfante

ANNEX 1

Informe proposta de 25 de gener de 2024:

1. INTRODUCCIÓ

El sistema hidràulic de la possessió d'Els Olors, al terme municipal d'Artà és un dels sistemes hidràulics més destacats del llevant mallorquí i de tota l'illa. La diversitat dels seus elements integradors i el seu estat de conservació el fan mereixedor de la màxima protecció que atorga la vigent llei de patrimoni històric de les Illes Balears (Llei 12/98 de 21 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears),

2. FITXA TÈCNICA

Denominació: Lloc d'Interès Etnològic del sistema hidràulic de la possessió d'Els Olors

Emplaçament: Possessió d'Els Olors. Polígon 6 parcel·la 5.

Municipi: Artà

Cronologia: El sistema hidràulic està documentat al segle XIV i el molí no està descrit fins al segle XIX

Usos: Civil

Classificació del sòl: Rústic

Protecció: El Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà recull les següents fitxes:

- ART-239 les cases amb els rentadors i el safareig.
- ART-361 El molí.
- ART-87 Jaciment arqueològic (el qunat i els pous d'aireg).
- Per altra banda, la Carta arqueològica de Mallorca recull la fitxa 05/87 (els Olors. Ses cases).

3. MEMÒRIA HISTÒRICA

La possessió d'Els Olors apareix ja documentada amb el nom de Solor a l'any 1283 (LLITERES, 1967). Posteriorment, el 1389 té lloc un plet sobre l'ús de l'aigua d'aquesta alqueria. Al segle XV es fragmentà en diverses parts com la Sort de Solor, Solor d'Amunt i s'Olor d'Avall. L'actual possessió d'Els Olors correspon a la part anomenada antigament Solor d'Amunt.

A 1685 pertanyia a Pere Sanxo i Font i fou valorada en 8.500 lliures. Al 1787 es documenten la tafona i un molí de sang. El molí d'aigua no apareix documentat fins al segle XIX en que l'arxiduc Lluís Salvador en fa la següent descripció: *Devora les cases hi ha un gran rentador amb safareig, alimentat per una petita font i que també serveix per fer anar un molí i per regar un petit hort que hi ha més avall i que altre*

temps tenia moltes pomeres; però mentrestant moltes són mortes.

Per altra banda, un grafit de l'interior del molí ens remet a la segona dècada del segle XIX.

4. MEMÒRIA DESCRIPTIVA

TIPUS DE BÉ

Es tracta d'un sistema hidràulic conformat per un qanât de 250 metres de llargada, 2 pous mare i 8 pous d'aireig, que alimenta la tafona de la possessió, uns rentadors, dos safareigs, un molí d'aigua de torre rodona i un conjunt de marjades, tot amb un estat de conservació excepcional.

PERTINENCES DEL BÉ

Formen part del Bé d'Interès Cultural, els dos pous mare, el 8 pous d'aireig, el qanât principal amb seves dues galeries accessorïes, el dipòsit de la tafona, els rentadors, els dos safareigs, el molí i totes les siques vinculades al sistema hidràulic, des de la sortida del qanât fins al final del comellar marjat.

DESCRIPCIÓ DEL BÉ

Descripció del sistema hidràulic segons el Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà (ART-87):

Qanat situat al nord de les cases d'Els Olors. Conserva una galeria soterrada connectada a 8 pous de ventilació, alguns dels quals tenen un orifici de 2'30 metres de diàmetre exterior i 1'10 metres de diàmetre interior, protegit amb una construcció circular de marès de 0'50 metres d'altària. El primer dels pous de ventilació es troba parcialment cobert per la construcció d'una caseta de marès que guarda un motoret d'aigua. Els pous de ventilació corren de nord a sud en direcció a les cases i acaben en un safareig que rega els horts immediats. Abans d'entrar en el safareig, el qanat s'aboca a un abeurador i des d'aquí es veuen molts metres de galeria.

Descripció del Molí d'Els Olors del Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà (ART-361):

Molí d'aigua en molt bon estat de conservació, situat prop de les cases d'Els Olors. El cup és espectacular, de gran alçada, paredat en verd, i de secció quasi circular. L'obrador i el carcavà també es conserven en bon estat, i de l'interior sols manca la mola. També conserva la tramutja.

1. ELS POUS MARE (2)

El pou mare principal té forma de sinia i està paredat en verd, la profunditat arriba als 7'4 metres i les dimensions són 1'6 x 3 metres. Part de l'obertura es coberta per una caseta de marès que alberga maquinària diversa per extreure aigua del pou.

El segon pou mare també té forma de sinia, un coll de marès i està amorterat interiorment.

Els 8 pous d'aireig són de secció circular, bastits en pedra en sec, amb un diàmetre interior que varia entre els 130 cm i els 55 cm. La seva alçada sobre el terreny és d'uns 80 cm. aproximadament, i solen estar coberts amb una reixa travada amb una capa de ciment. El darrer pou, vora les cases, disposa d'una tapadora de ferro per accedir-hi. El primer que és el més profund (7'5 metres) disposa de dues filades d'escalons volats per davallar-hi.

2. EL QANÂT

Segons Carbonero (1992) és un dels qanâts més llargs amb 248 metres. Aquesta galeria està construïda en pedra en sec i coberta des del pou mare fins al darrer pou d'aireig amb volta apuntada de pedra, i des d'aquest pou fins a la sortida amb lloses planes.

A més d'aquesta galeria principal, en el pou nº 4 s'ajunta una segona galeria procedent del segon pou mare. Finalment, al darrer pou hi conflueix un tercera galeria, de pocs metres de recorregut.

3. EL DIPÒSIT DE LA TAFONA

Abans de sortir a l'exterior, la galeria subterrània alimenta un petit dipòsit a l'interior de la tafona, emprat per abastir d'aigua el procés d'obtenció d'oli. S'observa un pou paredat en verd, amb gran pedres i de secció rectangular.

4. ELS RENTADORS

És una construcció de gran i inusual tamany, bastida amb peces de marès i dotada d'un gran arc carpanell al centre. La teulada és fruit d'un

intervenció recent i desvirtua el caràcter del conjunt. En aquest punt, el qanât, surt a la superfície, i a la sortida dels rentadors, una siquia condueix l'aigua al safareig principal.

5. ELS SAFAREIGS (2)

Es tracta de dos safareigs, un rectangular de grans dimensions (175 m2) i un petit de forma trapezoïdal. Estan bastits amb pedra i morter. El safareig gros està en ús i el petit sembla abandonat.

6. EL MOLÍ

Es tracta d'un molí d'aigua de torre rodona – molt excepcionals a Mallorca. Presenta un cup espectacular, de gran alçada i paredat en verd. Conserva l'obrador, la tremutja, una mola i part de la maquinària.

7. MARJADES DE REGUIU

Són 13 petites marjades escalonades per davall el molí que es regaven amb l'aigua que sortia del molí o directament de la siquia principal a través del trestellador. Les marjades són de pedra en sec, amb rasant i filada de dalt i una alçada d'aproximadament 1 metre. També hi ha algunes marjades més avall del safareig petit.

8. LES SÍQUIES

El sistema de síquies existent connecta els rentadors amb el safareig gros, el petit, el molí i les marjades.

Les síquies localitzades per damunt el molí es troben en bon estat però amb intromissió d'elements moderns com canonades de fibrociment. Les síquies que es troben per davall el molí es troben en mal estat de conservació a causa de l'abandonament i la instal·lació d'una reixa.

5. ESTAT DE CONSERVACIÓ

5.1 Estat de conservació tipològic

L'estat de conservació tipològic és excel·lent i no s'observen afegits d'èpoques recents, a excepció de canonades, reixes i la coberta dels rentadors.

5.2 Estat de conservació de l'entorn

Pel que fa a l'estat de conservació de l'entorn, ha sofert molt poques alteracions recents.

El sistema hidràulic es troba en un estat excepcional i únicament es detecten actuacions desafortunades als pou mare, als colls dels pous d'aireig, als rentadors i a l'entorn del molí. Per altra banda, les síquies del sistema marjat es troben en estat regular a causa de l'abandonament del sistema.

6. DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DE LA DELIMITACIÓ DEL BÉ I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ

6.1 Descripció i justificació de la delimitació del bé

Tal i com s'ha anat exposant al llarg d'aquest informe, l'element amb significats i valors patrimonials ho constitueix tot el sistema hidràulic.

6.2 Descripció i justificació de la delimitació de l'entorn

S'han inclòs dins l'entorn de protecció les marjades de reguiu i les cases (especialment la tafona i la botiga de l'oli). De forma general, s'han ajustat als espais definits pel Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà, fitxes ART-239 (cases), ART-361 (molí) i ART-87 Jaciment arqueològic-(qanât).

La delimitació de l'entorn de protecció s'ha establert a partir de la valoració combinada d'una sèrie de variables, a fi de preservar el significat i els valors complets del bé cultural: estat de conservació de l'element, preservació física del bé, visualització del conjunt, especialment la torre del molí, tal i com queda recollida a la delimitació gràfica adjunta.

7. PRINCIPALS MESURES DE PROTECCIÓ I CRITERIS D'INTERVENCIÓ EN EL BÉ I EL SEU ENTORN

7.1. Mesures de protecció del propi bé

Pel que fa al BIC, només podrà ser objecte d'obres de conservació i de restauració. En qualsevol cas, les intervencions haurien de ser les mínimes necessàries per a la bona conservació de l'element.

S'hauran de conservar íntegrament les parts de l'element originari que han perdurat, tant pel que fa a la configuració volumètrica com a aspectes més concrets com materials, tècniques constructives, etc.

S'hauran d'eliminar tots els elements afegits i no s'hi podrà construir, mantenint-se la volumetria existent.

Entre les intervencions preferents a dur a terme hi podem destacar:

- Eliminar el fibrociment i bigues de formigó dels rentadors, substituint-los per bigues de fusta, perllongues i teules.
- Eliminar la caseta adjunta a la síquia del molí
- Eliminar canonades de fibrociment de l'entorn del molí i del safareig, així com reixes aferrades a la síquia
- Eliminar encimentades i reixes inapropiades als colls dels pous d'aireig i eliminar ferralla del segon pou mare
- Eliminar la caseta del motor del pou mare i el pal de formigó de la línia elèctrica.
- Garantir la protecció els pous d'aireig de l'acció dels tractors a la vinya
- Restaurar amb morters de calç totes les síquies, especialment les que distribueixen l'aigua a les marjades i eliminar les reixes clavades a la síquia.
- Netejar i restaurar amb morters de calç els dos safareigs.

Pel que fa als tancaments, no es podran disposar dins l'àrea delimitada com a BIC.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest bé, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

7.2. Mesures de protecció de l'entorn

En primer lloc, amb la delimitació d'aquest entorn de protecció es pretén una protecció física del monument, la qual anirà des dels aspectes més constructius o estructurals fins a aquells més estètics. Pel que fa a l'entorn immediat del bé, la funció principal és la preservació de les visuals del monument, per tant, les actuacions en aquesta zona no podran prescindir de tenir en compte els aspectes de millora de la contemplació d'aquest monument i hauran d'estar sempre encaminades a no minvar la contemplació del mateix.

Per a la delimitació de l'entorn del bé s'ha establert com a criteris principals la preservació física del propi bé juntament amb la preservació de les visuals. Per això, dins l'àmbit de l'entorn de protecció no es podran dur a terme actuacions que no tinguin una relació apropiada amb el bé, ni totes aquelles que utilitzin materials o tècnica inapropiada. En aquest àmbit no es podrà implementar nova volumetria, tancaments de límit de parcel·la (excepte reixes amb barres de fusta) o qualsevol altre element que sigui un obstacle per a la visualització del bé.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest entorn, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

La Llei 12/98 tracta el tema dels criteris d'intervenció en els entorns de protecció dels béns d'interès cultural en el seu art. 41.3, assenyalant que el volum, la tipologia, la morfologia i el cromatisme de les intervencions en els entorns de protecció d'aquests béns no podran alterar el caràcter arquitectònic i paisatgístic de l'àrea ni pertorbar la visualització del bé. Així mateix, es prohibirà qualsevol moviment de terres que comporti una alteració greu de la geomorfologia i la topografia del territori i qualsevol abocament d'escombraries, runes o deixalles.

En tot cas, s'haurà d'estar al que assenyalava la Llei 12/98, del patrimoni històric de les Illes Balears, especialment en el seus articles 3 (col·laboració del particulars), 22 i 23 (protecció general dels béns del patrimoni històric i preservació de béns immobles), 24 (suspensió d'obres), 26 (deure de conservació), 27 (incompliment dels deures de conservació), 28 (reparació de danys), 29 (informes i autoritzacions), 31 (col·locació d'elements exteriors), 37 (autorització d'obres), 40 (licències) i 41 (criteris d'intervenció en els béns d'interès cultural) i 45 (béns mobles inclosos en un bé d'interès cultural).

És especialment important la conservació de la tafona i la botiga de l'oli amb totes les seves piques i annexes, a causa de la seva vinculació indirecte al sistema hidràulic.

En data de 3.11.2023, la Universitat de les Illes Balears informa favorablement aquesta declaració. Per altra banda, s'han dut a terme els corresponents períodes de informació pública (9.11.2013. BOIB 152) i audiència als interessats (16.11.2013) sense que s'hagi rebut cap al·legació. Per tant, es manté l'informe inicial en tots els seus termes.

8. CONCLUSIÓ

Tal i com s'ha exposat, el sistema hidràulic de la possessió d'Els Oloros, gaudeix dels valors que el fan mereixedor de la declaració de Bé d'Interès Cultural amb categoria de Lloc Etnològic, amb delimitació del Bé i del seu entorn segons la descripció literal i gràfica que figuren a l'informe i a la planimetria adjunta.

ANNEX II PLANIMETRIA

